

určena primárně pro slovenského čtenáře, ale převaha obrazové části ji přímo předurčuje pro prezentaci tohoto jedinečného druhu zlidovělého výtvarného projevu v zahraničí.

Alena Křížová (FF MU Brno)

Gabriela Kiliánová – Eva Kowalská – Eva Krekovičová (eds.), MY A TÍ DRUHÍ V MODERNEJ SPOLOČNOSTI. KONŠTRUKCIE A TRANSFORMÁCIE KOLEKTÍVNYCH IDENTÍT. Bratislava, Veda 2009, 722 s.–

Kolektivní identity se staly předmětem výzkumu humanitních věd v 70. letech 20. století a od té doby jejich zkoumání prošlo zajímavým vývojem. Slovenští badatelé přistoupili k tomuto tématu v rámci široce navrženého výzkumného projektu na začátku 21. století a rozhodli se v domácím prostředí při jeho zpracování uplatnit nejmodernější teoretické koncepty. Hlavním tématem knihy se stal výzkum konstrukcí, rekonstrukcí a transformací kolektivních identit (s. 20). Interdisciplinární výzkumný tým se rozhodl věnovat pozornost nejen kolektivním identitám, které jsou již na Slovensku zkoumány delší dobu (národní, etnické identity), ale zahrnul do svého zorného pole i kolektivní identity, jejichž výzkum v této zemi stojí teprve na počátku (především rodové identity). Geografický prostor Slovenska k výzkumu identit dle autorů knihy opravňuje, resp. poskytuje pro něj velmi dobrý studijní materiál, neboť Slovensko je chápáno jako „plurietnický a plurikultúrny priestor“ (s. 34); díky své poloze a svému historickému vývoji se dostávalo do kontaktu s mnoha státy

a národy/etniky. Jestliže se kniha geograficky omezuje víceméně na oblast Slovenska (popř. s přesahy do sousedních zemí), její časové vymezení je široké – od období raného novověku (17. století) po začátek 21. století.

Knihy *My a tí druhí v modernej spoločnosti* je druhým závěrečným výstupem výzkumného týmu sestávajícího z téměř třiceti vědců pracujících v rámci Centra excelentnosti Slovenské akademie věd, které bylo založeno v roce 2002. Někteří z členů kolektivu přispěli již do předcházejícího výstupu, knihy *Svet mnohých „my a oni“*. *Kolektivne identity na súčasnom Slovensku* (Bratislava 2006). Recenzovaná kniha *My a tí druhí* je svým rozsahem (co se týká počtu stran i tematickou šíří) imponantní. Její autorský kolektiv čítá 22 osob reprezentujících především historii a etnologii, ale i další humanitní a sociální vědy – jazykovědu, filozofii, politologii, psychologii či religionistiku.

Knihy je rozdělena do šesti tematických kapitol. Kromě nich obsahuje metodologicko-teoretický úvod a závěrečné shrnutí a je doplněna rozsáhlým seznamem literatury a jmenným a věcným rejstříkem. Tematické kapitoly nesou ve svém názvu vždy slovo *identita* doplněné jiným pojmem, který dle autorského kolektivu označuje skutečnost, jež vedou a přispívají ke vzniku a formování kolektivních identit. Spojení dvou pojmů pak určuje obsah kapitoly. Identity jsou zkoumány ve vztahu s rodem (gender), jazykem, religiozitou, národem, menšinou a konfliktem.

V teoretickém úvodu se Gabriela Kiliánová zabývá hlavními termíny a výzkumnými otázkami, vysvětluje, jakým způsobem chápe kolektiv autorů pojem „kolektivní identita“, který, ač používaný

od 70. let 20. století (Ize hovořit o „inflačním pojmu“), zatím nebyl jednoznačně definován. Ani kolektiv autorů monografie se neshodl na jednom chápání tohoto pojmu, což může být dáno i tematickou šíří monografie. Vidí ho ve dvou základních významech – jednak ve spojení s identifikací, čímž je zdůrazněn procesuální aspekt identity, tedy její konstrukce, resp. reprodukce a změna, jednak jako „skupinovitost“ (groupness), tzn. kolektivní sebeporozumění, sebeidentifikace se skupinou, výraz přináležení ke skupině a vztahů v rámci skupiny a mezi skupinami (s. 22–23). Možná i toto dvojí chápání kolektivní identity vedlo některé autory k tomu, že na začátku kapitol vysvětlují znovu, jak chápou kolektivní identitu. V každém případě, jak vyplývá z výše napsaného, pro autory monografie se stala zásadními konstruktivistická, resp. instrumentalistická pojetí kolektivní identity, resp. teze Rogerse Brubakera, který považuje za prospěšné odpoutat se od výzkumu skupin jako homogenních, ohraničených, navzájem se odlišujících jednotek. Kromě toho věnuje v úvodu G. Kiliánová pozornost i teoriím kolektivní (resp. kulturní a komunikativní) paměti Maurice Halbwachse a Jana Assmanna nebo teorii vytváření (etnických) hranic Fredrika Bartha.

Rozsáhlý autorský kolektiv zaručoval interdisciplinární přístup ke zkoumané problematice. Interdisciplinarita se projevuje i v rámci jednotlivých tematicky zaměřených kapitol; ty jsou tvořeny případovými studii, jež jsou zpracovány autory reprezentujícími různé vědní disciplíny (jedinou výjimkou je kapitola *Identita a jazyk*, v níž se sešli dva autoři jazykovědci). Tento přístup nabízí zajímavou možnost podívat se na jedno téma z pohledu různých věd, ale

zároveň s sebou nese určité nebezpečí roztržitosti – ne všechny kapitoly vykazují stejnou homogennost. I když mají všechny podobnou strukturu (úvod, jednotlivé případové studie, závěr), jako celek působí některé jednodušším (např. kapitola *Identita a národ*), některé roztržitějším dojmem (např. *Identita a rod*, *Identita a religiozita*, *Identita a konflikt*). Tato skutečnost je zřejmě dána i tím, že některým tématům se slovenští odborníci věnují již delší dobu a jsou rozpracována podrobněji, jiná byla teprve v souvislosti s projektem „objevena“ a neexistuje k nim tedy prozatím rozsáhlejší sekundární literatura, z níž by mohli autoři vycházet. Jednotlivé případové studie založené na terénním nebo archivním výzkumu určitých vybraných pramenů tak zůstaly v rámci kapitoly ne zcela propojeny, resp. nepokrývají celé časové období (uvažovat by se dalo v tomto případě například o omezení časového rozsahu publikace, i když uznávám, že dané časové vymezení má své opodstatnění). Poznámka o určité „roztržitosti“ některých kapitol tedy není míněna jako zásadní výtka. Nutno také říci, že i v rámci většiny zmíněných kapitol existuje určitá červená nit, pomocí níž se autorky a autoři své příspěvky snažili propojit – v rámci kapitoly o religiozitě se jedná ve všech třech případových studiích o konstrukce náboženských identit skupin žijících v reálném nebo potenciálním ohrožení (s. 141), v kapitole o konfliktu spojuje tři studie téma zabývající se postavením a úlohou elit v konkrétních dobových zlomových okamžicích (s. 505).

Většina autorů se tématům, která v knize zpracovávají, věnuje dlouhodobě, resp. k nim publikovala v posledních několika letech řadu příspěvků. Pokud zmíním

etnoložky a etnology z Ústavu etnologie SAV, prezentují své případové studie Gabriela Kiliánová (symbolická místa – „místa paměti“ – spjatá se slovenským národním příběhem), Eva Krekovičová (heterostereotypy Slováků o jiných národech/etnicích a autostereotypy o vlastním národu), Tatiana Podolinská (duchovní identita Romů po roce 1989 a vliv charismatických hnutí na její utváření), Arne Mann (romská menšina a vývoj její kolektivní identity po roce 1918), Juraj Podoba (etnické konflikty na Slovensku po roce 1989 v souvislosti s transformačními procesy) a Peter Salner (proměny židovských identit na Slovensku po 2. světové válce).

Knihu jako celek lze brát jako pokus postulovat nové výzkumné otázky a hledat na ně odpovědi (a to i přes skutečnost, že ne v každé případové studii byly dodrženy postulované základní koncepty). Lze ji hodnotit jako pokus o shrnutí dosavadního bádání na dané téma ve slovenské vědě, i když je jasné, že tak široce vymezený problém nemohl být zpracován vyčerpávajícím způsobem. (Přesto si na tomto místě dovolím upozornit na případovou studii historičky Eleny Mannové a historika a germanisty Jozefa Tancera o „německé menšině“ na Slovensku, která vychází z postulovaných základních teoretických konceptů a dle mého názoru velmi plasticky ukazuje v rámci širokého časového období 18. až 20. století konstruování „kolektivní identity“ skupiny osob, přičemž dokládá, jak je daný proces dynamický, relační a skupina vnitřně diferencovaná.) Knihu lze brát ovšem také jako určitý předěl – na dalším bádání závisí, jaké nové otázky budou na základě předložených podnětů položeny, zda se jednotlivé závěry ukáží jako nosné, zda budou potvrzeny, doplněny, nebo naopak novými výzkumy

korigovány či odmítnuty. A konečně je nutno říci, že kniha přináší velké množství materiálu pro komparaci, z čehož může těžit i česká odborná literatura zabývající se podobnými tématy.

Jana Nosková (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Josef Virgil Grohmann, POVĚRY A OBYČEJE V ČECHÁCH A NA MORAVĚ. Plot, Praha 2010, 285 s.–

Po knize *Pověsti z Čech* též od J. V. Grohmana pokračuje Nakladatelství Plot, opět ve spolupráci s etnologem a folkloristou Petrem Janečkem, ve vydávání významných národopisných počinů 19. století, které jsou českým čtenářům jen těžce dostupné, sbírkou pověr, obyčejů, legendárních a mytologických podání Josefa Virgila Grohmana (1831–1919) *Pověry a obyčeje v Čechách a na Moravě (Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren)*. Kniha vyšla v roce 1864 jako první část rozsáhlejší sbírky lidových pověrečných, magických a léčitelských představ a praktik, nicméně tento první díl zůstal také posledním. Jako v předchozím díle i zde se Grohmann věnuje materiálu z Čech a Moravy bez odlišování jazykového pozadí sbíraného materiálu, přičemž u většiny materiálu uvádí jeho původ (respondenta, časopis apod.).

Grohmann sám knihu rozčlenil do dvaceti oddílů, které výborně ilustrují dobový náhled na pověry jako celek (tj. co všechno se vlastně mezi pověry řadilo), což vydavatelé ponechali naštěstí beze změny. Romanticko-mytologické představy, které byly v našich zemích aktuální ještě hluboko do 2. poloviny 19. století,